

Inhoudsopgave Cassis, umbo, phalera et cantharus

Cassis, umbo, phalera et cantharus.....	1
Verblijfplaats van de voorwerpen.....	1
Gemeenschappelijke eigenschappen.....	2
De Peel.....	2
Vind- en bewaarplaatsen.....	2
Conclusie.....	3
Bijlage: De cantharus.....	3
Waarschijnlijkheid-berekeningen m.b.t. de voorwerpen.....	6
Vindplaats van munten, een gedachten-experiment.....	6
De vondst op 15 juni 1910.....	6
Omschrijving van de vondsten en geschatte waarschijnlijkheid.....	6
Waarschijnlijkheid-omschrijvingen.....	7
Verzamelingen.....	9

Cassis, umbo, phalera et cantharus

5 Waarschijnlijk werden in de Romeinse tijd met de vier bovengenoemde Latijnse woorden de vier zilveren voorwerpen aangeduid die hier ter discussie staan. Cassis (of galea) staat dan voor een metalen helm, umbo voor een sierschijf op een rond schild, phalera voor een sierschijf op het tuig van een paard of als versiering bij de uitrusting van een soldaat en cantharus voor een drinkbeker, zoals soldaten die hadden.

10 Het betoog van de auteur is dat de voorwerpen mogelijkerwijze een geheel vormen.

Bovendien is er sprake geweest van een gouden zwaard en schild dat bij Liessel gevonden zou zijn - ver vóór 1840 - maar dat in 1840 al niet meer te traceren was. Het zou verward zijn met de phalera die de schrijver wel gezien heeft in Meijel. Overigens is er in 1931 wel degelijk een bronzen zwaard gevonden in Kronenberg: Het was november 1931 toen Hand Mulders en zijn 8 jarige zoon Wiel in de Blakt in Kronenberg bezig waren met het rooien van een houtwal. Het gebied was erg moerassig en tegenwoordig bekend als de Heesbeemden. Tijdens de werkzaamheden stuitten zij op een bronzen zwaard. Het lag op een diepte van ongeveer 50 cm. Het zwaard was ongeveer 53 cm. lang en 3 cm. breed. Het zwaard moet 20 toebehoort hebben aan een bijzonder iemand, niet aan een "gewone man". De naam van de vindplaats "De Blakt" komt al voor op kaarten van Sevenum uit 1745. Het betekent "open water". Wetenschappers denken dat de wapens in het water zijn gegooid, deel uitmakend van een bepaald ritueel, een soort offer.

25 Nog vermeld moet worden voor de volledigheid dat in 1837 ten zuiden van het huidige dorp Deurne een uitgebreid urnenveld is gevonden. Dit ligt echter op een aanzienlijke afstand ten westen van Helenaveen.

Verblijfplaats van de voorwerpen

30 In het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden bevinden zich de helm en de sierschijf die aantoonbaar afkomstig zijn uit de Peel, respectievelijk uit het dorp Helenaveen in 1910 en uit het naburige gehucht Maris uit 1844. Tenminste, volgens berichten zou de sierschijf in 1844 in Helden gevonden zijn, destijds behoorde de vindplaats waarschijnlijk tot de gemeente Meijel.

35 Een merkwaardig stuk werd in 1844 in een moeras van de Peel, niet ver van het gehucht Maris gevonden, en bevindt zich thans in het Leidsch Museum. Het is een medaillon van verguld zilver van ruim 21 cm. middellijn, dat in vrij hoog relief een voorstelling vertoont van in het midden een man, die een leeuw wortt, daaromheen dierengevechten, o.a. twee dieren, die 40 elkander een runderkop betwisten; in den rand met geciseleerde lijstjes zijn vier gaatjes aangebracht om het medaillon misschien op een schild te hechten; in twee gaatjes zitten nog de nagels met ronde kopjes. Naar den stijl der figuren oordeelt men het stuk van Oost-Europeesche afkomst te zijn.

In het Museum de Valkhof in Nijmegen bevindt zich de zogenaamde kantharos van Stevensweert, waarvan deze auteur beweert dat deze nooit in de Maas 45 gevonden kan zijn zoals rond 1950 de vermeende vinder heeft verteld. Daarmee staat de vindplaats weer open.

Tenslotte is volgens een zeer betrouwbaar bericht uit 1840 in 1807 in dezelfde omgeving een halve-maan-vormige schijf gevonden waarop wilde dieren en hiërogliefen waren afgebeeld. Dit bij de turfgraverij destijds gevonden.

50 Ik heb het bericht dat een landbouwer te Deurne Liessel in het bezit zoude zijn van een romeinsch zwaard en een gouden schild welk in den peel zoude zijn uitgegraven zeer betwijfeld, wjl ik er nooit iets van vernomen had. ook is mij bij onderzoek gebleken dat er niemand iets van weet, waarschijnlijk heeft men dit verward met hetgeen in de naburige gemeente Meyel heeft plaats gehad. men heeft aldaar een goud schild gevonden. voor eenige jaren te Meyel zijnde heb

55 ik mij naar het huis van den toenmaligen burgemeester Goossens begeven om deze merkwaardigheid te zien. hij vertoonde mij een schild welk in den peel in het jaar 1807 omtrent vijf voeten onder de oppervlakte van den grond bij gelegenheid eener turfgraving gevonden was, hetzelfde was van goud of althans zwaar verguld, op hetzelfde waren hyroglyphen en andere figuren van leeuwen, tijgers &c gedreven, en had de vorm van een halve maan, veel gelekende naar een ringkraag zoo als de kapiteins der infanterie nog niet zeer lang geleden op de borst droegen.

60 de Heer van Keerbergh destijds sousprefet te Cleef had dit stuk mede naar parijs genomen en na zijne terugkomst, volgens zeggen van den Ve?g veel geld voor geboden, doch men was het over den prijs niet eens kunnen worden.-

65 Ter verklaring verder: De gouverneur wilde historische objecten uit Zuidoost-Brabant verwerven voor het in 1837 opgerichte Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Hij noemde met name een Romeins zwaard en een gouden schild die in Deurne in bewaring moesten zijn bij een boer Van de Mortel. De schrijver hiervan Wesselman heeft contact met een Van de Mortel over het gruitrecht. Of deze dezelfde is als de boer is niet bekend: Zo was het gruitrecht in Deurne en Vlierden rond 1800 in handen van Carel Frederik Wesselman, de heer van Helmond. De Deurnese bierbrouwer 70 Willem Antoni van de Mortel, die zijn brouwerij aan de Schuivelberg had, betwijfelde de rechtmatigheid van deze belasting en weigerde die daarom in 1801 te betalen. Hij verklaarde zijn weigering tegenover de vorster als volgt: [...]

75 De schijf is voor zover bekend verloren gegaan, tenminste de verblijfplaats is niet meer bekend. Toch is een afbeelding van een dergelijke schijf te vinden in het boek uit 1922 van M. Rostovtzeff als figuur 20 op pagina 137: zie [1922: Iranians and Greeks in South Russia](#)

Daar wordt het The phalara from Starobêlsk genoemd. Dit is een plaats in Oekraïne. In hetzelfde boek op PLATE XXVII tegenover pagina 138 vinden we overigens ook de sierschijf afgebeeld en enige overeenkomstige andere sierschijven. 80 Er zijn tenminste twee personen waar de phalera terecht gekomen kan zijn, te weten Paul Guyot in Nijmegen of Charles Guillon in Roermond.

Gemeenschappelijke eigenschappen

85 Deze vier voorwerpen hebben belangrijke eigenschappen gemeen:

- zeer kostbare zilveren siervoorwerpen, op plaatsen verguld met gedreven versieringen van dieren en planten
- waarschijnlijk afkomstig uit het huidige Turkije of omgeving
- waarschijnlijk vervaardigd in de eerste eeuwen na Christus
- 90 - enige voorzien van gewicht-aanduidingen die de kostbaarheid onderstrepen
- dus gevonden ver van de plaats van vervaardiging in een zeer in oppervlak begrensd gebied
- gevonden in de 19de en begin 20ste eeuw
- voor zover de auteur weet zijn er in het gebied ten zuiden van de Rijn in het 95 huidige Nederland, België en Duitsland geen andere voorwerpen van dit kaliber gevonden

De Peel

100 Al met al redenen om te veronderstellen dat de voorwerpen bij elkaar horen. De streek was in de eerste helft van de negentiende eeuw praktisch onbewoond, zoals de Tranchot-kaart van circa 1805 aangeeft: zie [circa 1805: Tranchot-kaart van de Peel](#) Op deze kaart staat ook door Huub Kluijtmans de vermeende route van Meijel naar Sevenum ingetekend, net zoals destijds nog niet bestaande wegen en kanalen. Ten tijde van de Romeinen zal de streek er niet noemenswaardig veel anders uitgezien 105 hebben, zodat we mogen aannemen dat de omgeving van de vindplaats(en) volstrekt onbewoond was. Voorwerpen die in het veen terecht gekomen zijn moeten daar dan opzettelijk zijn verstopt of anderszins verloren zijn, bijvoorbeeld bij een gevecht. Dit laatste is zeer onwaarschijnlijk, want in dat geval had de overwinnaar of iemand anders de voorwerpen wel meegenomen. 110 Blijft als enige verklaring over dat de voorwerpen in het veen verstopt zijn, met de wellicht achterliggende gedachte dat de moerasplanten er nog verder overheen zouden groeien. Tenminste, als men dat destijds wist, wat wel zeer waarschijnlijk lijkt.

Vind- en bewaarplaatsen

115 De vindplaats van de helm is zeer nauwkeurig bekend, volgens berichten lagen er wel voorwerpen 15 m van de centrale vindplaats verwijderd. De gevonden voorwerpen - veel meer dan nu in het museum in Leiden te zien zijn - zijn daarna grotendeels verzameld door Adrianus Bos, de directeur van de N.V. Maatschappij Helenaveen. In een brief van december 1911 aan het museum beschrijft hij die vondsten, anderhalf jaar na de 120 vondst, net alsof ze voor hem lagen, wat ook wel het geval zal zijn geweest. Hetgeen ik in uw beschrijving las, geeft mij den indruk, dat u over het een en ander niet goed

zijn ingelicht en er ook niet alles is ter hand gesteld wat gevonden werd.

125 Het museum reageert op dezelfde manier als waarmee ze de helm verworven hebben, niet-geïnteresseerd... Vriendelijk dank voor uw mededeelingen. Een uitvoeriger bevestiging van de vondst (voor zoo ver nog de verschillende gegeven verklaringen ondersteunen) aan den hand van onzen conservator Dr Evelein

130 De brief van december 1911 was een reactie van A. Bos op een artikel van een functionaris van het museum in Leiden in een tijdschrift of boek "Nederland's Vroegste geschiedenis in beeld" dat wel geen grote oplage gehad zal hebben, een bewijs te meer dat de directeur belangstelling had voor oudheden. Overigens stelt hij ook de (retorische?) vraag of het museum het (leren?) voorwerp kent met opschriften of afbeeldingen. Waar hij op duidt is met zekerheid onbekend - waarschijnlijk de
135 bekleding van een schild -, ongetwijfeld zat dit in zijn eigen verzameling. Bij de illustratie in uw stuk mis ik nog een groot stuk, waarop teekens of letters stonden, mij dacht juist dit zeer belangrijk, is dit niet in uw bezit?

140 Door de desinteresse van het museum lijkt het lot van de gevonden voorwerpen, allemaal delen van een uitrusting van een man-en-paard, bezegeld. Ze blijven opgeborgen in een geheime kast in de woning van de directeur. Waarschijnlijk hebben slechts weinigen deze voorwerpen daarna gezien, hoewel één dienstbode daarover later bericht heeft. Zij beschrijft de grote leren lappen, verder wordt een beker genoemd met een haak, waarmee die vastgemaakt kan worden. Deze beschrijving zou heel goed van
145 toepassing kunnen zijn op de cantharus, waarvan nu de oren verdwenen zijn. De verdwenen wangklep van de helm is waarschijnlijk ook in het bezit van A. Bos gekomen. Immers er wordt geschreven dat die gevonden was door een andere arbeider. Deze kon zijn vondst veel gemakkelijker te gelde maken door het stukje te verkopen aan de belangrijkste inwoner van Helenaveen dan aan een verre functionaris in Leiden...
150 Daarbij moet vermeld worden dat 8 dagen na de (eerste) vondst een conferentie (dat woord wordt op een plek gebruikt) is gehouden waarin de verdeling van de schat wordt besproken. De voorwerpen die in de kranten en rapportage worden genoemd gaan later naar Leiden, de rest voornamelijk naar A. Bos.

155 **Conclusie**

Vier zeer kostbare zilveren voorwerpen zijn - met zekerheid - in het veengebied de Peel gevonden. Het zijn alle vier gelijksoortige voorwerpen die duiden op een
160 militaire uitrusting, niet voor het gevecht, maar voor de sier. Waarschijnlijk zijn ze opzettelijk door een zeer rijk persoon in de Peel verstoep, over de achtergrond daarvan kunnen we slechts gissen. De vondst van de helm geeft wel duidelijk aanwijzingen dat de overgang naar het Christelijk geloof een rol gespeeld zou kunnen hebben.
De genoemde plaatsen kunnen op onderstaande kaartjes gevonden worden.

165 **Bijlage: De cantharus**

Als bijlage een mogelijke verklaring voor de vindplaats van de kantharos van Stevensweert:

Bij het tamelijk plotseling overlijden van A. Bos in maart 1931 komen de voorwerpen in het bezit van de erfgename van A. Bos. Deze haalt inderdaad de villa volledig leeg
170 en daarna staat het gebouw geruime tijd leeg. Jaren later wordt het een jeugdherberg. Alles komt dus bij het enige nog levende familielid, een schoonzus, en na de dood van haar in 1936 bij haar ongetrouwde zoon en/of getrouwde dochter. Deze zoon en dochter hadden waarschijnlijk al na de dood van hun oom spullen gekregen, maar in 1936 zijn zij de meest waarschijnlijke bezitters van alle spullen van A. Bos. Dochter Johanna
175 (of Annie) Bos was toen getrouwd met Baron van Boetzelaer, maar rond 1937 scheidden deze twee personen want in 1938 hertrouwt de baron. Het is zeer wel mogelijk dat deze baron de voorwerpen in bezit heeft gehouden.

De baron was (tenminste) tussen 1938 en 1944 betrokken bij het Gooisch Museum in Hilversum, tot begin 1944 als adjunct-conservator. Hij schenkt ook uit eigen
180 bezittingen voorwerpen aan het museum.

Direct na het begin van de bezetting werden verordeningen uitgevaardigd die betrekking hadden op o.a. archeologische voorwerpen in privé-bezit, die geregistreerd moesten worden.

185 Wellicht was dit de aanleiding om te proberen zich op een nette manier van voorwerpen in het bezit te ontdoen.

Waarschijnlijkheid-berekeningen m.b.t. de voorwerpen

Omdat niet te bewijzen zal zijn dat er een direct verband is tussen de vier vergulde zilveren voorwerpen kunnen we alleen terugvallen op statistische methodieken.

In het eerste deel worden de voorwerpen genoemd die samen met de helm in Helenaveen zijn gevonden. Voor zover die in een museum te zien zijn is de waarschijnlijkheid dat ze tot de man-en-paard-uitrusting behoren 100%. Andere voorwerpen hebben een iets lagere waarschijnlijkheid.

In het tweede deel worden in gewone mensentaal de uitgangspunten met de (verwachte) waarschijnlijkheid gegeven, in het derde deel wordt dat in een meer formele wiskundige vorm weergegeven.

Vindplaats van munten, een gedachten-experiment

Indien we op een kaart van het Germania inferior alle vindplaatsen van Romeinse munten zouden intekenen, dan zouden we waarschijnlijk concentraties vinden op de plaatsen waar de Romeinen en de inlandse volken woonden. Hele gebieden zouden waarschijnlijk geen of zeer weinig munten hebben opgeleverd. Als we uit deze verzameling munten de zilveren en de gouden uit zouden filteren dan zou het aantal vindplaatsen aanzienlijk teruglopen en waarschijnlijk geconcentreerd zijn op een beperkt aantal plaatsen.

Als we hetzelfde gedachten-experiment zouden uitvoeren op vergulde zilveren gebruiks- of siervoorwerpen dan zou het totaal aantal tot slechts enkele beperkt zijn; in Noord-Brabant en Limburg waarschijnlijk die vier waarover het hier gaat. De concentratie van de cassis, umbo en phalera is dan onmiskenbaar een teken dat er een oorzakelijk verband moet zijn. De geschiedenis achter de cantharus maakt de vindplaats van de Maas zeer onwaarschijnlijk, zeker omdat in Stevensweert geen Romeinse bewoning is geweest. Met de verbinding drinkbeker van Leo Kluijtmans wordt de cantharus opeens een deel van de verzameling zilveren siervoorwerpen.

De vondst op 15 juni 1910

Op 15 juni 1910 worden door een ploeg van 4 personen, waaronder Gebbel Smolenaars, bij het turfsteken voor een commercieel bedrijf, een Romeinse sierhelm en enkele andere archeologische voorwerpen gevonden. Vanwege de grootte van de helm stoot men erop met de schop, andere voorwerpen liggen besloten in de turven. Turven die ervoor gestoken zijn en wellicht al elders te drogen zijn gelegd kunnen dus ook kleine voorwerpen bevatten. Veer dat op afstand of dieper ligt kan ook nog zaken bevatten.

Als 17 eeuwen ervoor een volledige ruiters-uitrusting (beter is man-en-paard-uitrusting) is begraven op één plek dan kan een deel enigszins verspreid geraakt zijn, genoemd wordt dan ook ergens: op een afstand van 15 meter.

Omschrijving van de vondsten en geschatte waarschijnlijkheid

De vondsten rondom de helm

Uit verschillende bronnen die bericht hebben over de vondst van de Peelhelm, kunnen we de volgende uitrustingsstukken reconstrueren:

1. sier- of paradehelm, de ijzeren binnenhelm is praktisch volledig verloren gegaan
2. een zwaard (lemmer) waarvan het ijzer ook vergaan is met toebehoren
3. een zevental pijlen en een composietboog. Tenminste 7 pijlpunten zijn na 1960 door L. Kluijtmans gevonden.
4. een lans of een speer. De lans had een gegroefd oppervlak volgens Kluijtmans.
5. er is geen directe aanwijzing voor een schild, maar minstens één moet bij de uitrusting aanwezig zijn geweest. Waarschijnlijk was het houten schild omspannen met een leren of stoffen omhulsel, met daarop gedrukt een versiering o.i.d. A. Bos duidt hier waarschijnlijk op bij zijn opmerking: Bij de illustratie in uw stuk mis ik nog een groot stuk, waarop teekens of letters stonden, mij dacht juist dit zeer belangrijk, is dit niet in uw bezit?
6. waarschijnlijk kleding voor de soldaat, maar het merendeel van de stof is verloren gegaan. Daarbij horen dan enkele mantelspelden.
7. een wijnvaatje met drinkbeker, waarover Leo Kluijtmans schrijft. Helaas zijn deze verloren gegaan. De auteur is van mening dat de kantharos van Stevensweert overeen kan komen met de drinkbeker. Overigens zou er sprake zijn van twee wijnvaatjes.
8. Leo Kluijtmans heeft naast de pijlpunten e.d. ook nog werpstenen en een maalsteen gevonden, dus werkapparatuur voor de gemiddelde Romeinse soldaat.
9. een volledig paardentuig, met allerlei leren onderdelen, bronzen ringen, bit en sierschijven, zoals ook op de afbeelding hieronder van Titus Flavius Bassus, te zien is. Overigens was hij afkomstig van Thracië, net als de zilveren voorwerpen...

255	Waarschijnlijkheid-omschrijvingen	
	Uiterlijk De waarschijnlijkheid dat	
	er een vergulde zilveren cassis bestaat	1,00
	er een vergulde zilveren umbo bestaat	1,00
	er een vergulde zilveren cantharus bestaat	1,00
260	er een vergulde zilveren phalera bestond	0,90
	[er een bronzen zwaard bestaat	1,00]
	[er een bronzen zwaard bestond	0,25]
	[er een gouden schild bestond	0,25]
265	Vindplaats De waarschijnlijkheid dat	
	de vindplaats van de cassis Helenaveen was	1,00
	de vindplaats van de umbo het gehucht Maris was	0,75
	de vindplaats van de phalera Meijel was	0,80
	de vindplaats van de cantharus Stevensweert was	0,25
270	[de vindplaats van het bronzen zwaard Kronenburg, de Heesbeemden, was	1,00]
	[de vindplaats van het bronzen zwaard Liessel was	0,25]
	[de vindplaats van het gouden schild Liessel was	0,25]
275	Als vindplaats markeren we op de kaart de cassis op het camping-symbool aan de Centurioweg, de umbo op het rondje van het gehucht Maris en de phalera op de Belgenhoek.	
	De Belgenhoek is ongeveer 500 m verwijderd van de provinciegrens, Maris 3 km. Ten tijde van de vondsten van de umbo en phalera bestond de grens alleen op papier, er was volstrekt geen wegennet.	
280	Als vindplaats van het zwaard en het schild van Liessel nemen we de kerk van Liessel.	
	Detaillering van de vindplaats	
	De cassis is in het veen op een diepte van ongeveer 1,5 m gevonden, wellicht iets ondieper.	
285	De umbo is gevonden in een moeras van de Peel.	
	De phalera is gevonden omtrent vijf voeten onder de oppervlakte van den grond bij gelegenheid eener turfgraving [...] Dit levert een precieze overeenkomst met	
	betrekking tot de diepte.	
290	De vindplaats van de cantharus blijft raadselachtig. De vermeende vinder heeft meerdere tegenstrijdige verklaringen afgelegd over plaats en jaar van de vondst. Dat heeft de burgemeester na een onderhoud doen verklaren dat hij liegt.	
	Jaar van de vondst De waarschijnlijkheid dat	
	de cassis in 1910 is gevonden	1,00
295	de umbo in in 1844 is gevonden	0,75
	de phalera in 1807 is gevonden	0,60
	De cantharus in 1939-1943 is gevonden	0,25
	[het bronzen zwaard in 1931 is gevonden	0,95]
	[het bronzen zwaard rond 1800 is gevonden	0,25]
300	[het gouden schild rond 1800 is gevonden	0,25]
	Samenhang met cassis De waarschijnlijkheid dat	
	de umbo in werkelijkheid op de plaats van de cassis is gevonden	0,25
	de phalera in werkelijkheid op de plaats van de cassis is gevonden	0,75
305	de cantharus op de plaats van de cassis is gevonden is onbekend	
	[het bronzen zwaard van Kronenberg op de plaats van de cassis is gevonden	0,05]
	[het bronzen zwaard van Liessel op de plaats van de cassis is gevonden	0,05]
	[het gouden schild van Liessel op de plaats van de cassis is gevonden	0,05]
310	De waarschijnlijkheid dat	
	de umbo in materiaalgebruik en uitvoering verwant is aan de cassis	0,90
	de phalera in het bovenstaande verwant is aan de cassis	0,90
	de cantharus in het bovenstaande verwant is aan de cassis	0,90
315	De waarschijnlijkheid dat de helm met opzet verstopt is wordt gesteld op	0,95
	Omdat zowel de umbo als de phalera delen van een uitrusting van een gewapende ruiter met paard is kunnen we stellen dat er een grote waarschijnlijkheid is dat deze twee voorwerpen in verband staan met de cassis.	
320	Dit mogelijke verband stellen we op	0,95

Er is eenzelfde verband mogelijk met de cantharus, immers iedere Romeinse soldaat moest voor zijn eigen spullen zorgen en meenemen als hij op reis was.

325 De waarschijnlijkheid dat de overige drie voorwerpen in verband staan met de cassis is zeer gering, omdat die uit een nog vroegere tijd schijnen te stammen. Toch kan er wel degelijk een verband bestaan tussen de twee voorwerpen die bij Liessel gevonden zouden zijn, immers we weten verder niets van het zwaard en schild en de vindplaats ligt dichtbij die van de cassis, nl. 6 km. De plaats Deurne Liessel was destijds waarschijnlijk het enige bewoonbare gebied in de verre omgeving.

330 [Het mogelijke verband tussen de cassis en de twee bronzen voorwerpen wordt geschat op 0,25]

Voor Titus Flavius Bassus, afkomstig uit Thracië heeft zijn erfgenaam deze grafsteen

laten oprichten. Deze ruiter steekt met zijn lans naar een vijand, die op de grond ligt. Rechts draagt hij het lange zwaard (spatha) aan een smalle gordel. Het paard is rijk versierd met medailles op lederen banden, die het zadel vasthouden. Op de kop van het paard zit een kwast, die naar voor valt. Op de achtergrond staat een jonge man met 2 lansen en een ovaal schild.

Verzamelingen

Als we de voorwerpen zien als een verzameling, dan kunnen we de munten die gevonden zijn zien als een deelverzameling van alle gevonden Romeinse munten. Op dezelfde manier kunnen we alle vondsten rond de helm - de helm zelf, pijlen en boog, munten, het tuig van een paard, speer, e.d. - beschouwen als een deelverzameling van alle Romeinse voorwerpen die gevonden zijn.

De helm, sierschijven en drinkbeker kunnen we beschouwen als een deelverzameling van alle Romeinse vergulde zilveren siervoorwerpen die gevonden zijn. Deze verzameling is echter gelijk ook de deelverzameling, want er zijn geen andere vergulde zilveren siervoorwerpen [in Germania inferior] bekend die van eenzelfde kwaliteit zijn.